

Література:

1. Войтович В. Українська міфологія. Енциклопедія народних вірувань. К.: «ФОРМ-ЛТД», 2014. 692 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. Коцура та ін. Корсунь-Шевченківський, 2015. 912 с.
3. Набок М., Амлех С. Категорія «героїчне» у міжетнічному вимірі. Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі: збірник наукових праць Випуск 3. Суми: Сумський державний університет, 2016. С. 37–44.
4. Українські народні думи. Тексти № № 14 – 33 і вступ Катерини Грушевської. Харків; Київ: Пролетар, 1931. Том другий корпусу. 304 с.
5. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Мюнхен: Український вільний університет, 1993. 217 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-1-36>

СИМВОЛІКА ПОВІСТІ І. ФРАНКА «VOA CONSTRICTOR»

Немченко Г. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
співробітниця наукової лабораторії
«Українська література в англomовному світі»
при Херсонському державному університеті
м. Херсон, Україна*

Одним із найзагадковіших у доробку І. Франка є твір «Voа constrictor», над яким він працював тривалий час. Відомі різні редакції повісті: 1878, 1884 і 1907 рр. Твір неодноразово ставав об'єктом дослідження у працях таких науковців, як І. Басс, Л. Безуглий, В. Власенко, Р. Голод, І. Грицютенко, Т. Гундорова, Т. Денисова, І. Денисюк, Ю. Кобилецький, П. Колесник, Ю. Кузнецов, Л. Терешко та ін. Зокрема проводились паралелі між Франковою повістю та текстами Е. Золя (І. Басс), Ф. Норіса (Т. Денисова) та К. Шпіндлера (Р. Голод).

Повість І. Франка «Voа constrictor» кваліфікують як психологічну, натуралістичну, з елементами символізму. Назва твору акумулює його ідейний зміст і композиційні особливості. Символічний образ змія-полоза є лейтмотивним у повісті. Використовуючи прийом біографічного сюжету, автор простежує життя головного героя Германа Гольдкремера від дитячих літ до зрілості. Історія мільйонера подається через спогади,

візії минулого, які переплітаються з його часом теперішнім. Своєрідним обрамленням повісті є опис картини, на якій зображений boa constrictor, тобто удав, на тлі індійського пейзажу в момент смертельного нападу на жертву, та вражень героя від цього полотна. Вже сама картина з промовистою назвою «Боротьба за існування» є символічною. Вона ілюструє перемогу дикого, свавільного, темного над беззахисним, тендітним, добродішним. Герману «здавалося, що сей вуж колись ожие і принесе йому щось незвичайного – велике щастя або велике горе» [3, с. 472]. Від споглядання цієї картини герой перебуває в полоні чар, які стають путами. «Дивна річ! Герман Гольдкремер мав якусь дивну, невияснену подобу в тім образі, а особливо любив цілими годинами вдивлюватися в страшні сатанським огнем розіскрені очі змія. Він відразу так йому подобався, що сейчас закупив його два примірники і повісив один у себе в покої в Дрогобичі, а другий в Бориславі» [2, с. 372]. Картина пророкувала трагічну розв'язку для самого Гольдкремера. У фіналі твору у сні-візії Германа пейзаж Індії оживає і герой стає його учасником у ролі жертви удава. Наляканий учинком свого сина, що хотів його задушити, усвідомивши, що й сам потерпає від тягара свого багатства, Гольдкремер трощить картину. В редакції повісті 1907 року Герман гине під час вибуху на копальнях.

Символіка змія в І. Франка дещо перегукується з фольклорною. Як відомо, гади втілюють низ Світового дерева і зберігають амбівалентні риси: з одного боку пов'язані зі спокусою, лукавством, зрадою, шкодою, а з іншого є символами вищого сакрального знання, знаряддям кари Божої, зцілення [див. 1, с.339]. Змій також корелює зі значенням темряви. У І. Франка полоз – це темна сила наживи та визиску, незмірне багатство, мільйонні статки Германа. Після довгих роздумів Гольдкремер приходять до висновку, що замах сина на його життя – це і є розплата за власні гріхи. На картині змії символізує смерть, бо в його холодних обіймах помирає нещасна газель. Так само боїться сили полоза Герман. На підсвідомому рівні він розуміє, що сила грошей, прагнення до наживи вбиває в людині все людське, знищує її. У творі тіло змія порівнюється з копальною, навіть із нафтою, що приносить збагачення.

І. Франко майстерно розкриває психологію Германа, простежує ті чинники, що впливали на його внутрішній світ, деформували особистість. Ставши монстром наживи, Гольдкремер усе ж відчуває іноді докори сумління: Герман намагався «заморити черв'яка», що без перерви вився у його нутрі, без перерви шпів і прожирав його супокій» [2, с. 426]. Хвилиний сплеск людяності біля комірчини вдови загиблого Івана Півторака пройшов безслідно. Гольдкремер залишився холодним і

жорстким, як і раніше. У редакції повісті 1907 року цей персонаж І. Франка вже не має сумнівів і вагань чи докорів сумління. Це цілком сформований хижак, який не реагує на чуже горе. Дізнавшись від дозорця, що при відкритті нового нафтового джерела загинула людина, Герман тільки «махнув рукою і пішов далі. Що значить копач, коли нове джерело нафти відкрилося? Що значить одно життя людське, а хоч би й сотки й тисячі їх, де ходять о отворення нових жил земного багатства, з яких попливе користь на многі покоління!» [3, с. 192].

У повісті «*Voа constrictor*» І. Франко реалістично зобразив процеси видобутку нафти і воску, використовуючи натуралістичні описи життя і побуту різних верств населення Галичини, особливу увагу приділивши важкій і небезпечній праці ріпників. Символіка світу, часткою якого є Герман, оповита містикою, пекельним серпанком: «Той мертвий Борислав, котрого всевладним паном, царем він був перед кількома годинами, тепер, бачилось, повставав проти нього. Доми заступали йому дорогу, ями, мов отворені смочі паші, показувалися перед його ногами, а з тих ям, із страшеної глибині, чути було роздираючі зойки, прокляття і крики смертельної розпачі та муки конаючих» [2, с. 436].

Символіка твору ускладнена бажанням автора поєднати в тексті повісті белетристичне й публіцистичне начала, зображальний і виражальний плани, орієнтуючись на здобутки європейського реалізму й натуралізму, означені насамперед у прозі Е. Золя.

Література:

1. Українська фольклористика: словник-довідник. Тернопіль: Підручники й посібники, 2008. 447 с.
2. Франко І. *Voа constrictor*: повість. *Франко І. Збір. тв.: у 50 т. К.*: Наук. думка, 1978. Т. 14. С. 370-441.
3. Франко І. *Voа constrictor* [друга редакція]. *Франко І. Збір. тв.: у 50 т. К.*: Наук. думка, 1979. Т.22. С. 109–207.